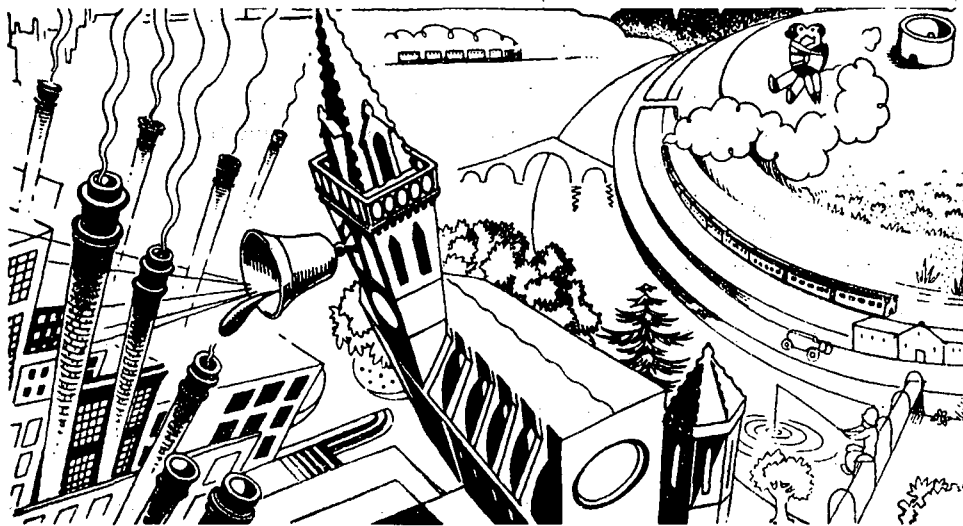

La imatge de Manresa- ciutat

Josep Albert Planes i Ball

En el marc i en sintonia amb el noucentisme, es va engegar una reflexió sobre el model de ciutat. A Manresa, però, existeix una dificultat per pensar-se com a ciutat i per ubicar-se amb consciència de les pròpies limitacions i possibilitats. Quin paper es pot atribuir a Manresa? Quines són les seves especificitats enfront de Barcelona i del teixit urbà del territori? Les respostes, en el marc del noucentisme, oscil·len entre el pessimisme mineral, una mena de complex d'inferioritat, i l'entusiasme més tronat. Curiosament, aquestes respostes i posicions encara perviuen.

Il·lustracions d'Anselm Corrons, d'Un Llibre verd (visió parcial de Manresa), editat l'any 1932.

«De totes les valors de civilitat que han creat els homes, la més distinta, la més perfilada i la més pura, perquè és la més permanent, és la ciutat, tant que la mateixa civilitat en prenía el nom i en naixia.

El ruralisme que ha donat a la nostra Història tan del seu baf de terra humida i fecunda, ha passat. Aquells que li han fet el màxim elogi, sobretot pel seu tresor tradicional, es deuen haver convençut, a hores d'ara, que aquesta tradició, és més que res, una inèrcia. L'energia més vigorosa del nostre moviment -que és dinàmim i de voluntat-, la flor més exhuberant del nostre jardí, és la Ciutat. Recordem amb quanta sensualitat hem pronun-

ciat la paraula "Catalunya-Ciutat", i com fins hem arribat a proclamar els pobles catalans com "carrers de Barcelona"».

("Les nostres ciutats", El Pla de Bages, 28 de febrer de 1925, pàg. 1).

Les presents línies tenen la virtut de concentrar el pàl·lid, però encara persistent, ressò de l'ideari noucentista en la intel·lectualitat manresana del moment, tot i l'essllanguiment d'aquest moviment cultural un cop encetada la dictadura primoriverista. Això no obstant, una anàlisi d'aquests continguts permet àdhuc albirar una imatge ben concreta de la nostra ciutat. Així, el caràcter de marginalitat que presenta

Manresa envers la irradiació cultural de Barcelona ens fa descobrir tot un seguit de temes, tòpics i actituds intel·lectuals que ajudaren, des d'aquest punt de vista, a perfilar un conspicu "manresanisme". La manifestació d'aquest fet ha estat, doncs, prou simptomàtica de cara a l'apreciació de Manresa com un centre secundari o "subaltern", malgrat els seus esforços per esdevenir "urbana", una autèntica obsessió per als nostres intel·lectuals i lletraferits.

Joan Bellesguard, per exemple, explica des de les pàgines de la revista *Ciutat* la raó de l'aparent marginalitat

tensió ontològica pel fet d'ésser «*meitat capital, meitat poble*»:

«*El millor present que rebem de la capital són els llibres, els diaris, les revistes. La cosa pitjor són els vicis, i entre aquests vicis, un sentit de la mundanitat mal après i estraït per nosaltres. La millor ofrena que ens ve dels pobles són les comandes. Els tenim i ens tenen per bons parroquians. De vegades aquests clients benignes que venen a Manresa, ens ensenyen a parlar un català més depurat que no pas el nostre; de vegades, pitjor. Sovint ens deixen la tara d'una despreocupació mal educada. I aquest*

cultural manresana a través del seu peculiar determinisme geogràfic, a cavall entre un cosmopolitisme d'amplis horitzons, difós per Barcelona, i l'arrelament a les tradicions ancestrals:

«*Manresa és una ciutat a mig camí de la capital i del Pirineu. De l'una i l'altre en rep la influència. La capital ens posa en comunicació amb el món; el Pirineu amb la terra*»¹.

Tot i que la dissertació de Bellesguard pretén captar l'especificitat manresana, hom veu alhora, a través de l'herència del sedàs noucentista, que Manresa «*no té consciència de ser ciutat, aquella consciència a la qual es refereix Eugeni d'Ors en la seva glossa "La ciutat i les terres", sinó de ser un "poble gran"*»². Una consciència, en definitiva, molt diferent del cas d'altres ciutats catalanes de l'òrbita barcelonina, com ara Terrassa, on la revista *La Sembra* refermava plenament el caràcter de la ciutat vallesana com a «*carrer de Barcelona*», inclosa, per tant, dins d'un «*triomfal metropolitisme*» que actua de positiu vincle per al projecte de la Catalunya-ciutat³.

Manresa, seguint les notes de Bellesguard, esdevé l'espill o microcosmos que reflecteix una particular

és, precisament, el defecte més greu que Manresa ha après dels pobles del voltant».

L'anàlisi de tots aquests aspectes que afecten la nostra ciutat també determina el propi caràcter "provincia" dels manresans, els quals «*no arriben a ésser uns ciutadans ni uns vilatans perfectes, però en cadascun de nosaltres hi ha les qualitats més remarcables i els defectes més característics, alhora, de la civilitat i de la rusticitat*». La confrontació civilitat-rusticitat, com a perllongació del vell dualisme literari ciutat-camp, es viu amb una intensitat que és proporcional al fet mateix del caràcter perifèric o de llunyania de Manresa respecte a Barcelona.

El mes de gener de 1925 s'encetà una interessant polèmica, canalitzada a través de les pàgines d'*El Pla de Bages*, que tingué la virtut, per uns moments, de revifar l'actualització del que semblava ésser l'etern problema cultural manresà, alhora que es denunciava, en termes durs, l'ensopiment que patia la ciutat, que semblava trobar-se «*al mateix nivell cultural de l'últim llogarret perdut en els avencs de les muntanyes*». El debat menà finalment a considerar la conveniència que Manresa comptés amb un Ateneu

Cultural a imatge dels que existien a les principals poblacions del país⁴. Sorgiren diverses propostes sobre el lloc idoni per bastir el que infatuament s'anomenava «*Palau de la Cultura*», algunes de les quals tan originals com la del prestigiós advocat J. de Bertran i Calderó, per a qui el turó de Puigterrà, enclavat al bell mig de la ciutat, en constituïria la moderna acròpolis:

«*Si els germans de Pericles visquesin aquí com l'haurien guarnida! Tots anem amb els ulls a terra i no mirem mai un xic enlaire, sinó ja ens hauríem adonat d'aquesta coma tan meravellósament situada. (...), al cim de tot, no us sembla que hi escauria bé la cúpula que cobrí el vostre Aruspeg?*»⁵.

Aquest complex d'inferioritat cultural es veu materialitzat de retruc en la percepció de la pròpia fesomia arquitectònica de la ciutat. Així, el motiu de l'Exposició universal de Barcelona de 1929 serveix de pretext per a reflexionar sobre l'estat d'una Manresa grisa, amb obres pendents com la de la plaça de la Reforma o la prolongació del Passeig, que desencisa el viatger que ve de Barcelona a causa d'«*aquella entrada de poble*»:

«*Diverses ciutats catalanes es preparen o ja estan preparades, per a rebre els forasters que des de la capital s'escamparan per les comarques en busca de sensacions noves, per a conèixer el bo i millor que la natura, les activitats de corporacions i de par-*

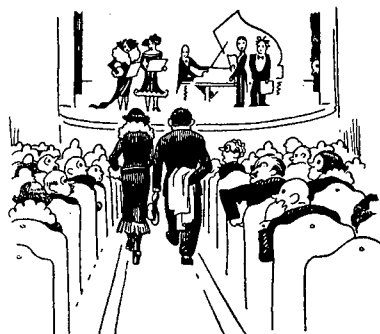

ticulars, l'esperitualitat religiosa o la de l'art, han fet de moltes ciutats i pobles un lloc d'atracció digne d'ésser visitat (...). Desgraciadament l'entrada a casa nostra, l'entrada a la nostra ciutat, no podrà pas representar una avant-sala de la importància que en moltes ordres té Manresa»⁶.

Amb tot, més enllà de la mordacitat de la pròpia crítica, s'emfasitza també el caràcter manresà, més a prop del

“seny” de la civilitat que de la rauxa, perquè Manresa és «una de les ciutats de Catalunya més ponderades»⁷. Probablement com a resultat d’aquest caràcter, hom està en condicions de lloar el paper potencial -econòmic i

cultural- de la ciutat, amb aspiracions clares de capitalitat supracomarcal i on «no tots són fabricants bufats i ruletistes cretins»:

«La nostra ciutat és la més ben situada de Catalunya, després de la capital. Hi aboquen les dues conques més riques dels alts i baixos vessants dels Pirineus; els filets d’argent del Llobregat i el Cardoner, amb el progrés dels temps i de l’enginy dels catalans, s’han tornat dos fils d’or»⁸.

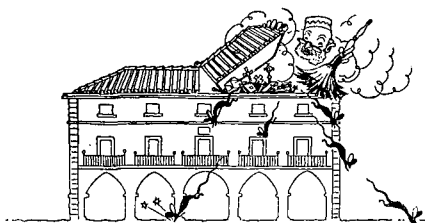
D’altra banda, la ciutat pot esdevenir una expressió de valors morals que donen identitat a tota una població, sobretot quan hom palesa la «mística sobrietat» de Manresa, una ciutat gairebé levítica que «és carn i és sang» alhora:

«Manresa és, abans que tot, una ciutat mística; d’un misticisme potser indefinit, però revestit de certa pompa rel·ligiosa que li escau.

Els dies sants en la vella ciutat del

Cardoner tenen quelcom de genuí i posen en el càlzer de la Passió del Senyor una amargantor que pervé de la terra eixuta o de la pedra de les roques on la ciutat s’encimbella»⁹.

També ens resta perfilada una imatge poètica de Manresa, una imatge que en permet redescobrir les pròpies arrels físiques i espirituals a partir de la pura contemplació. De la mateixa manera que Barcelona és “filla” del Tibidabo, Manresa ho és del Collbaix, el seu monument natural. Des de dalt d’aquesta muntanya, la visió de la ciutat i del Pla de Bages és un «espectacle encisador», ja que «la topografia de la nostra ciutat és excel·lent, no reuneix el privilegi d’una Barcelona perquè la nostra ciutat com tal és un cas únic, és un paradís on la naturalesa hi ha acu-

mulat totes les bel·leses que per sí pot concedir»¹⁰.

Fidel Riu, el poeta de Manresa, pel seu costat emmarca la ciutat en un context idíl·lic de delicada intimitat amb el Cardoner, tot explotant la vena del paisatgisme sentimental. La ciutat (la «noia») i el riu (l’«adolescent») són presentats com dos amants eterns que riu en de dia i somnien de nit:

«El riu ve amb pas suau. Et veu, ciutat, i i apar tornar-se tímid de sorpresa./ En aturar-se et va mirant,

Manresa, / com enfront de l’amada, l’estimat»¹¹.

Notes

1. Joan Bellesguard, “La nostra ciutat”, *Ciutat. Ideari d’Art i Cultura*, núm. 1 (any I), febrer 1926, pàg. 2.
2. Pilar Parcerisas, “La revista Ciutat o el noucentisme importat a Manresa”, *Avui*, 30-VIII-1981, pàg. 21.
3. *La Sembra*, núm. 461 (20-I-1911), pàg. 3. Vegi’s també, en aquest sentit, l’article de Mireia Freixa, “El noucentisme a Terrassa i els seus protagonistes”, *Recerques*, 14, 1983, pàg. 123-130.
4. Vegi’s Josep A. Planes i Ball, “El Noucentisme a Manresa”, *Actes del Congrés Internacional d’Història ‘Catalunya i la Restauració’, 1875-1923*, Manresa, maig 1992, pàg. 467-475.
5. “Per l’Ateneu de Manresa. Parlant amb En Joaquim de Bertran i Calderó”, *El Pla de Bages*, 7-III-1925, pàg. 2. Joaquim de Bertran d’antuvi havia sentit glapir “un ideal de la nostra polis”. El 1918, com a representant de la Lliga al consistori, arremeté contra la suposada incapacitat de l’ajuntament, presidit pel republicà M. Fius i Palà, per fer front als deutes municipals i endegar un autèntic programa de “civilitat” i reformes urbanes. El món grec era sempre el model a imitar, el paradigma de la perfecció en tots els ordres.
6. *El Pla de Bages*, 11-IV-1929, pàg. 1.
7. “Elogi de la ponderació”, *El Pla de Bages*, 15-II-1926, pàg. 1.
8. Joaquim de Bertran i Calderó, “El Comú de Manresa”, *La Veu de Catalunya*, 11-IV-1926 (edició dedicada a Manresa). Text reproduït a *El Pla de Bages*, 14-IV-1926, pàg. 1.
9. F.S.R., “Els dies sants”, *Juventut. Portaveu de les joventuts nacionalistes de la comarca de Bages*, núm. 1, 30-III-1918, pàg. 3.
10. Ramon Bosquet, “Visions de ‘Coll-baix’”, *El Pla de Bages*, 29-III-1929, pàg. 1.
11. Fidel S. Riu i Dalmáu, “Manresa i el Cardoner”, *Terra amorosa. Poemes i cançons*. Manresa, 1927. Pàg. 100.

Josep Albert Planes i Ball
Llicenciat en Geografia
i Història per la UB.